

לעילוי נשמת
הר"ד
יוסף וולף ז"ל
ברוך חנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללוחדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה החשוכה רודפת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ט"י ביהמ"ד למניחי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

בס"ד, כ"ג אב תשס"ח

מסכת גיטין מ"ד-נ'

גליון מס' 483

- ◆ דינו של סופר סת"ם שסרח
- ◆ דינם של ספרים מודפסים
- ◆ השימוש בדפוס בבית המקדש
- ◆ תפילה מסידור כשר
- ◆ שחרור גנבים מבית הכלא, אימת?

השבוע בגליון

- ◆ גנב רעב ללחם
- ◆ תשלום לאדם כדי שלא יתנצר

- ◆ הצלת משפחות מידי המסיון
- ◆ שר האוצר של דוד המלך
- ◆ תפילה במניין של תשעה יהודים ומחצה...
- ◆ ההבדל בין תפילה לזימון
- ◆ פירוק שותפות, כיצד?

דף מה/ב ספר תורה שכתבו מין

דינו של סופר סת"ם שסרח

סוגייתנו עוסקת בדינם של כתבי הקודש שנכתבו על ידי גוי או על ידי מין. בבסיס הסוגיה עומדת דרשת חז"ל שלמדו מן הפסוק **"וקשרתם לאות... וכתבתם"**, כי רק מי שמצווה על הנחת תפילין ומאמין בה, גם ראוי לכתוב את כתבי הקודש (עיין רמב"ם הלכות תפילין פרק א' הלכה י"א). על כן, ספר תורה שנכתב על ידי גוי, קטן, אשה או עבד שאינם מצווים על הנחת תפילין, הריהו פסול ויש לגזוז. שונה הוא דינו של ספר תורה שנכתב על ידי מין, שלא זו בלבד שהוא פסול, אלא גם יש לשרפו, מאחר שבוודאי כיוון הסופר המין לשם עבודת כוכבים בעת כתיבתו. ברם, השורף כתבי קודש שלא נכתבו על ידי מין, עובר על איסור התורה: (דברים י"ד/ב) **"לא תעשון כן לה' אלקיכם"** (סנהדרין ע"א).

סופר סת"ם שלא הניח פרשיות בתפילין: לפני כמאה שנה אירע מעשה נורא ברוסיה, כאשר התגלה כי סופר סת"ם שכתב עשרות רבות של ספרי תורה, תפילין ומזוזות, לא הניח פרשיות בתוך התפילין, ובחלק מהמקרים הניח פרשיה אחת או שתיים בלבד במקום ארבע. עם היוודע קלונו ברבים, נמלט אותו סופר ליבשת אמריקה וגדולי הפוסקים נדרשו להכריע, אם על פי מעשיו החמורים, שהכשיל את הרבים בהנחת תפילין פסולות, יש להגדירו **כמומר לכל מצוות התורה**, שדינו כגוי שאינו ראוי לכתוב כתבי קודש וכל כתיבתו פסולה היא, או שמא הגדרתו היא **כמומר לתיאבון לדבר אחד** בלבד - לכך שלא הניח פרשיות בתפילין וכתבתו כשרה. להכרעה זו היתה חשיבות גורלית לגבי נשים רבות שנתגרשו על ידי בעליהן בגיטין שנכתבו על ידי אותו סופר, שכן, אם אמנם דינו כמומר לכל מצוות התורה, הגיטין פסולים, משום שגט שנכתב על ידי גוי או מומר, פסול הוא (רמב"ם הלכות גירושין פרק ג' הלכה ט"ו).

בעל "חלקת יואב" (מובא במהרש"ם חלק ג' סימן קמ"ט) סבר, כי דינו הוא כמומר לכל התורה, שהרי בוודאי ידע כי הנחת פרשיה אחת או שניים אין בה כל תועלת, כיוון שללא ארבע הפרשיות כולן אין התפילין כשרות, ועל כן ודאי עשה זאת כדי לזלזל בדיני התורה. אולם, המהרש"ם (שם) חלק על דבריו וסבר, כי יתכן שאותו סופר לא הניח פרשיות בתוך התפילין כי רצה לחסוך בממון, ובכל אופן כאשר נזדמנו לידו פרשיות, השתדל להניח בתפילין את אלו שהיו ברשותו, ועל כן הוא מוגדר כמומר לתיאבון למצווה אחת, ולא כמומר להכעיס לכל מצוות התורה.

דינם של ספרים מודפסים: בתקופתנו הדפסת הספרים קלה ביותר, וב"ה ספרים יוצאים לאור בתדירות גבוהה. בדורות קודמים היתה מלאכת הדפוס קשה ויקרה מאד, ופעמים רבות

דבר העורך

המגהץ

כמו בכל שנה, גם השנה בע"ה נחזה במראות המפעמים, עשרות אלפי אנשים עוקרים מבתיהם אך אינם נוטשים את משמרתם ושומרים על קביעותם בלימוד הדף היומי. לכד מעצם הפעולה החיובית בפני עצמה, הלומדים מעבירים לילדיהם ולבני משפחותיהם מסר עז עם ניחוח שרישומו ניכר לאורך שנים. הצאצאים רואים כיצד גם בעיצומם של ימי חופשה האב פונה לבית המדרש ללמוד תורה, והרבה מילים הופכות מיותרות לנוכח המעשים.

בקשר לכך הגיענו בשבוע האחרון מכתב מרגש ביותר.

לכבוד מערכת מאורות הדף היומי. **שלום** וברכה.

רציני לשתף את הקוראים בסיפור נפלא, שהדף היומי מהווה בעצם את הבריח התיכון שלו.

אבי שיחיה למד בשיבת... (- הכותב מציין את שמה של ישיבה מפורסמת) יחד עם בחור אמריקאי בשם... (- הכותב מציין את שמו של ת"ח מפורסם שליט"א). בחור זה היה מתמיד יוצא מן הכלל, ותמיד למד כשש עשרה שעות ביממה! בתקופה מסוימת הוא ואבי חלקו חדר יחד, ובהזדמנות שאל אבי את הבחור: "מאין לך כוחות אלה? איך אתה מצליח למלא את זמנך ולהתמיד כה מופלאות?".

התשובה לא איחרה לבוא: "בעודי ילד קטן, היה אבי עובד באחת העבודות המפרכות ביותר שיהודי ניו-

עילוי נשמת

מרת **עדנה סולטון חדמיאן** ע"ה
בת מרים ע"ה ליום השלושים לפטירתה
נלב"ע כ"ד בתמוז תשס"ח
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת **אנדה זימנד** ע"ה
נלב"ע כ"ו מנחם אב תשס"ג
תנצב"ה
הונצחה ע"י בעלה ידידנו מר הנרי **זימנד** ומשפ' שיחיו - הרצליה

עילוי נשמת

מרת **ברוריה חסידה שורץ** ע"ה
ב"ר משה ישעיהו גוטוטר ז"ל
נלב"ע כ"ד באב תשנ"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **משה שורץ** ומשפ' שיחיו - רעננה

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת
מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ה מנחם אב תשס"ב **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

היה צורך ברשיון מיוחד שהונפק על ידי השלטונות כדי להדפיס ספרים. מסיבות אלו המדפיסים היהודים היו מעטים וספרי קודש רבים הודפסו על ידי גויים [גם הדפסת התנ"ך לראשונה בוצעה בשנת ה'ר"ז בבית הדפוס של ממציא הדפוס גוטנברג שהיה נוצרי]. מצב זה עורר שאלה, האם כתבי הקודש שהודפסו על ידי נוצרים אדוקים בדתם, דינם לשריפה.

השימוש בדפוס בבית המקדש: נידון זה תלוי בשאלה האם הדפסה מוגדרת ככתיבה. פוסקים רבים סברו (גליון ר' שלמה איגר י"ד רפ"א, עיין ט"ז י"ד סימן רע"א ס"ק ח' ועוד), כי גם הדפסה נחשבת כמעשה אדם, ועל כן יש לשרוף ספרי קודש שהודפסו בידי גויים אדוקים בעבודה זרה. את שיטתם הם חיזקו בראיה מעניינת מעשיית הציץ שעל מצח הכהן הגדול, עליו היה כתוב "קדש לה'". לדעת הראב"ד (הלכות כלי המקדש פרק ט') כתיבת המילים "קדש לה'" על הציץ נעשתה על ידי שהניחו על הציץ תבנית שבה היו חקוקות אותיות, והכו בפטיש על גבי התבנית וכך נחקקו המילים בציץ. הרי לנו כי גם כתיבה בצורת הדפסה נחשבת ככתיבה. אולם המהר"ם שיק (ש"ת או"ח סימן ו') דחה את ראייתם, שכן, יש להבדיל בין הכאה בכח על גבי תבנית, שוודאי נחשבת כמעשה אדם, לבין מכונת דפוס המדפיסה על ידי שרשרת של פעולות שראשיתן על ידי המדפיס.

לעומת הפוסקים שסברו כי הדפסה נחשבת ככתיבה, היו שחלקו ("בני יונה" י"ד סימן רפ"א) וסברו, כי הדפסה אינה נחשבת ככתיבה וגם הם הביאו ראיה לשיטתם (מהר"ם שיק שם), מכך שגט **מודפס** הריהו **פסול**. מוכח איפוא, שהדפסה אינה נחשבת ככתיבה.

תפילה מסידור נשר: לא זו בלבד שספר קודש שנכתב על ידי מין פסול הוא, אלא גם כתב רבי יהודה החסיד (ספר "חסידי" סימן רמ"ט), כי תפילה מתוך סידור שנכתב על ידי רשע אינה מתקבלת. בתוך דבריו הוא מספר על צדיק שתפילתו היתה מתקבלת, ולימים ראה שהוא צועק בתפילתו ואינו נענה. ואמר לו החכם, שאירע לו כן מפני שהחל להתפלל בסידור שכתבו רשע. על כן, נהגו גדולי ישראל להתרחק מספרים שנדפסו בבתי דפוס של מינים ושל עוברי עבירה (ש"ת "שבת הלוי" חלק ב' סימן קמ"ב, "זקן אהרן" הובא ב"ברכי יוסף" סימן רפ"א).

ה"משנה ברורה" ("שער הציין" סימן רפ"ד) אף כותב, כי גם הנוהגים לקרוא את ההפטרה מתוך תנ"ך שלם, מוטב שיקראו את ההפטרה מתוך חומש בודד, ובלבד שלא יקראו בתנ"ך שהודפס בבית דפוס שבבעלותו של מין. ידוע גם, כי מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל השתדל ופעל רבות שידפיסו את התנ"ך בבתי דפוס שבבעלות יהודים בלבד.

דף מו/ב אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. **שחרור גנבים מבית הכלא, אימתי?**

מבואר בסוגייתנו, כי כאשר אדם מכר עצמו לנכרים מצווה לפדותו כדי שלא יטמע בין הגויים. אולם, אין מצווה לפדות ישראל מומר להכעיס, והגמרא אף מספרת על מומר שמכר את עצמו לאומה של אוכלי אדם, בתקווה שאחיו לשעבר יפדוהו, ומשום שהיה מומר, לא פדוהו.

גנב רעב ללחם: על פי דברי סוגייתנו, פסק הרדב"ז (תשובות מכת"י סימן קס"ח), כי יש לפדות יהודים שנתפסו על ידי הנכרים בעוון גניבה, אם עשו זאת משום רעבונם ללחם, וגם במקרה שברור כי יחזרו לסורם, חייבים לפדותם אם הם מצויים בסכנת נפשות. אמנם, אין לפדות את אלה היודעים שאסור לגזול מן הנכרי וגונבים כדי להתעשר בלבד, מאחר שהם משומדים להכעיס.

תשלום לאדם כדי שלא יתנצר: יהודי מתורכיה, בעל משפחה, נלקח לבית עולמו, והותיר אחריו יתומים גדולים וקטנים. ביום מן הימים נכנסה רוח שטות באחד האחים הגדולים, שהודיע לבני משפחתו על כוונתו להמיר את דתו רח"ל. אחותו הגדולה נזדעזעה, ובעזרת ממון רב שהרעיפה עליו, עלה בידה להניאו מכוונתו הרעה. משנרגעו הרוחות, דרשה האחיות מאחיה הקטנים, שיפרישו ממון מירושתם כדי להשתתף עמה בהוצאות, באמרה, כי מלבד הטובה שגרמה להם בהשבתו למוטב, שאם לא כן היה הדבר מזיק להם בשידוכים, חייבים הם על פי דין להשתתף בהוצאות, שהרי מוטל על קרובי אדם השבוי בין הנכרים לפדותו ("שולחן ערוך" י"ד סימן רנ"ב סעיף י"ב), ומאחר שמבואר בסוגייתנו שסיבת חיוב זה הינה כדי שלא יטמע השבוי בין הנכרים, אם כן ודאי שחובה להציל את הקרוב מההשתמדות עצמה.

הפוסקים שנדרשו להכריע בסוגיה זו פסקו, כי אין לחייב את האחים להשתתף בהוצאות. היו (מובא ב"שאלת יעב"ץ סי' א') שהביאו לכך ראיה מסוגייתנו האומרת שאין פודין את המומר, ואף אח זה שרצה להמיר את דתו, רשע גמור הוא, ואין כל מצווה להצילו מעבירה. אולם היעב"ץ (שם, סימנים ב', ג') דחה את סברתם בתוקף, וטען, כי על ידי זיבור בלבד אין אדם נחשב כמומר, וכל זמן שהאח לא השתמד בפועל, מצווה לשכנעו בממון שלא יעשה כן. בנוסף לכך טען היעב"ץ, כי סוגייתנו אמנם אוסרת להציל מומר שהכניס עצמו לסכנת נפשות, אך מותר להצילו מרשותו עצמה. אלא, שמכל מקום אין לכוף את האחים לשאת בהוצאות, משום שמצוות הקרובים לפדות את קרובם, אינה מחילה שיעבוד על נכסיהם, ואף טענת אחותם שהצילתם מבושה אינה תקפה, שכן, יכולים הם לטעון שמעשי אחיהם אינם נוגעים אליהם והדבר אינו מביישם.

הצלת משפחות מידי המסיון: נידון זה אקטואלי ביותר בימינו, כאשר לצערנו הרב, אנשי המסיון

יורקי שומר שבת, היה יכול לעבוד בהם באותם ימים. עבודת גיהוץ. אבי היה עובד קשה מבוקר עד ערב, ושב לביתו ממוטט, פשוטו כמשמעו. אבל הוא לא היה מוותר על לימודו הקבוע בדף היומי! מידי ערב היה מתיישב במסירות נפש על יד השולן והיה לומד גמרא בשארית כוחותיו, ממש בדם התמצית. לעיתים היה נרדם תוך כדי כך, אך אז היה קם ממקומו וממשיך, מעולם לא וויתר, חוק ולא יעבור. כך בכל יום.

הדברים נחרטו בלבי ואמרתי לעצמי, אם התורה כל כך חשובה, אלמד בכל כוחי! אני שאין לי עול של פרנסה, אלמד בהתמדה עצומה! "אתה מבין?," סיים הבחור, "זה מה שבנה אותי והחזיר בי כוחות ועזו להתמדה בלימוד התורה".

חיים כ"ץ ירושלים

נשוא הסיפור משמש כיום כראש ישיבה בארץ ישראל, ושמו נישא בפי רבים.

מחד גיסא עדיין מצויים אנו בחודש אב, תחת רישומו הנורא של החורבן אשר התגולל עלינו בעטיה של שנת חינו, ומאידך גיסא מתקרבים והולכים פעמיו של חודש אלול, חודש בו שוקד אדם על שיפור דרכיו, בינו למקום ובינו לחבירו. **יאה** לתקופה זו המעשה הבא שצדה עינינו בספר "כרם טוביה" מאת הגאון רבי טוביה ליסיצין זצ"ל, מגדולי תלמידיו של הסבא מסלבודקא, ומייסד וראש ישיבת "היכל התלמוד" בתל אביב. בסוף הספר מובאים דברים על תולדותיו ועל מעשיו, ובין הדברים מופיע המעשה הבא:

מתוקף תפקידו כאחראי גם מבחינה גשמית על המוסד המפואר שהקים, היה רבי טוביה עורך מכתבים לנדיבי לב למען ירימו תרומתם לישיבתו. את מכתביו היה כותב בכתב ידו ומוסרם לאדם מסויים, שיעלה אותם על הכתב במכונת כתיבה כיאה וכיאות. הלה היה מקליד את הדברים ומגיש לו לחתימה את המכתבים המודפסים.

לא פעם היה המקליד משנה מן הנוסח שנמסר לו... מוסיף ומשמטי כראות עיניו... אך רבי טוביה לא העיר לו על כך מאום!

אדם מן הישוב לא היה נותר שליו למראה התיקונים. הן כל מילה חושבה בסלע, ויועדה בדיוק לאדם שאליו מוען המכתב. המשפטים נשקלו בפלס ונמדדו בד"קנות. לא ארוך מידי - כדי לא לעייף, לא קצר מידי - כדי לא לזלזל. לא נמלץ מידי - כדי לא להראות בעל דמיון הרואה חזיונות כמציאיות. לא פשטני מידי - כדי לא להראות איש נוטל מעוף. והנה הקלדן נטל את מכתביו כחומר ביד היוצר ועשה בהם כרצונו. המקליד אף חש שביעות רצון מצד מעבדיו, עד שבהצטבר כמות מכובדת של מכתבים 'מתוקנים' הוא אגדם והגישם לרבי טוביה...

כשנשאל רבי טוביה זצ"ל האם הנדיב צריך 'לסבול' מקבלת מכתב שאינו מנוסח בכל הכבוד הראוי, השיב: אף על פי כן! הן אם הייתי מעיר לו הוא בודאי היה נפגע, ואילו מקבלי המכתבים - ספק יפגעו ספק לא!

המכתבים נשלחו. והוא הבלוי. והקלדן קיבל את משכורתו. **אהבת ישראל.**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

ערב שבת וליל שבת (פרק ב')

בגיליון הקודם למדנו את מחלוקת המפרשים בהגדרת הזמן המדויק המכונה "ערב שבת" בפי רבי יוחנן ("ואחת קבעה סעודתא בערב שבת"; לעיל לח/ב).

המובן הרווח של "ערב שבת" בלשון חז"ל הוא היום שלפני שבת, כגון: "מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת" (עבודה זרה ג/א); "כבר מובטח להן לישראל, שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח" (פסחים יג/א). זאת, ועוד: שמו המקראי של יום זה, "יום (ה)ששי" (כגון: שמות טז/כט), איננו משמש בלשון חכמים, והוא נקרא תמיד בפי חז"ל "ערב שבת".

להלן נדון בכמה מקרים מיוחדים בהם מכנים חז"ל את ליל שבת (אחר כניסת השבת) בצירוף המלים "ערב שבת".

[א] ההלכה "דרך תלמידי חכמים לשמש מלילי שבת ללילי שבת" (רמב"ם הלכות אישות פרק י"ד הלכה א), מקורה בלשון התלמוד "מערב שבת לערב שבת" (בבא קמא פב/א; כתובות סב/ב).

[ב] גם במסכת שבת (קט"ב) ישנה סוגיה ובה מצינו שימוש מיוחד בלשון "ערב שבת", כשמדובר על תפילת ליל שבת: "המתפלל בערב שבת ואומר ייַיְכְלוּ (בראשית ב/א)", וכן "תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושולחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. ואם לאו, ומלאך רע אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו".

אמנם, אין הכרח גמור לפרש כך. הרוצה לפרש "ערב שבת" כבדרך כלל (יום שישי), יוכל לתרץ ולהסביר שכאן מדובר על המתפלל תפילת ליל שבת (וגם שב מבית הכנסת) מבעוד יום.

[ג] דוגמה אחרונה נביא מפרק "ערבי פסחים" (קז/א): "מי שלא קידש בערב שבת - מקדש והולך כל היום כולו, עד מוצאי שבת". כלומר, מדובר במי שלא קידש במשך כל ליל שבת; וכך מנסח הרמב"ם הלכה זו (הלכות שבת פרק כ"ט הלכה ד): "עיקר הקידוש בלילה, אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד, מקדש והולך כל היום כולו".

פנינים

דף מה/א כנסת ישראל כיונה מתילא

למה דוקא ליונה

ביאר המהר"ל מפרגא:

היונה, נאמר במדרש, היא זו הנרדפת ביותר מכל העופות. ישראל, שהם נרדפים ביותר מכל העמים, יפה להם להימשל ליונה...

דף מז/א שבק קבא דמוריקא

לא השאיר כלום

על רבי ישראל מסלנט מסופר:

"לא הניח לבניו אף קרא דמוריקא. אף לא שום ספר, כי לא רצה ליהנות משל אחרים לקנות ספרים... לא נשאר ממנו מאומה כי אם טלית ישן נושן ותפיליו" (המאורות הגדולים ר"ז).

ואף על פי כן, היאמר מאן-דהוא כי רבי ישראל מסלנט לא השאיר אחריו כלום?...

דף מז/א כי נח נפשיה שבק קבא דמוריקא קרא אנפשיה לעזבו לאחריה חילם

זמן יקר

ביאר "חפץ חיים" זצ"ל:

בזמן זה שמשל להשיג את אותו קבא דמוריקא שלא נשתמש בו, יכול היה לעסוק עוד בתורת

מנסיים לשדל משפחות השרויות במצוקה כלכלית חמורה, להמיר את דתם רח"ל. אולם, אף שנתנו את הסכמתם לכך, כל זמן שלא המירו את דתם, אינם נחשבים כמומרים, ומצווה וחובה להצילם מציפורני השמד.

שר האוצר של דוד המלך: היעב"ץ, מביא ראייה לדבריו המנהגתו של דוד המלך ע"ה, שמינה על אוצרותיו הרבים את שבואל בן גרשום, נכדו של משה רבינו, כדי להרחיקו מעבודה זרה (ב"ב קי/א). הרי לנו, שאף כי אין חובה לדאוג לצרכיו של המומר, מצווה להוציאו ממחשכים ולהחזירו למוטב.

דף לח/ב

תפילה במניין של תשעה יהודים ומחצה...

עשרה יהודים המתקבצים יחד, נחשבים 'ציבור' לעניין אמירת דבר שבקדושה, כגון: קדושה, קדיש, קריאת התורה ושאר מצוות שיש צורך או מעלה לעשותן בציבור. עשרה אלו צריכים להיות בני חורין: "אומרים קדיש, ואין אומרים אותו בפחות מ' זכרים בני חורין גדולים שהביאו ב' שערות, והוא הדין לקדושה וברכו שאין נאמרין בפחות מעשרה" ("שולחן ערוך" או"ח סימן נ"ה סעיף א').

חצי עבד חצי בן חורין: תשעה יהודים, איפוא, אינם 'ציבור'. ומה תאמרו על תשעה וחצי יהודים, די בהם כדי להחשב 'ציבור'? וכי תאמרו, תשעה יהודים - ניחא, חצי מנלן? ובכן, הרי עבד כנעני שיש לו שני אדונים ואחד מהם משחררו, הופך לחציו ישראל חציו עבד כנעני. הנה, לפנינו חצי יהודי. האפשר לצרפו למניין?

נחשב בן חורין מחמת החובה לשחררו: התשובה לכך שנויה במחלוקת. לדעת בעל "עולת תמיד" (סימן קמ"ג ס"ק א' וסימן קצ"ט ס"ק א') אפשר לצרפו למניין, שהרי חובה על רבו לשחררו (פסחים פח/ב) שכולו יהיה יהודי, ממילא, מאחר שכבר כעת טמונה בו החובה להיות יהודי שלם, ניתן לצרפו למניין. אף הוכחה הוא מביא לכך, מן הנאמר במשנה שחציו עבד וחציו בן חורין חייב במצוות ראייה (הגיגה ב/א), לעלות לרגל במועדים ולהראות את פני ה': הרי לנו, כי הוא נחשב כבן חורין.

בעל "אליה רבה" (ס"ח) חולק עליו בתוקף. אין לצרפו למניין. ואילו חובתו במצוות ראייה מקורה בכך שכל מי שיש לו אדון אחד חייב במצווה זו, יצאו עבדים - שיש להם שני אדונים. ברם, עבד ייחודי זה שעתיד להשתחרר מאדונו, שכופים אותו לשחררו, נחשב כעבדו של הקב"ה בלבד ולפיכך הוא חייב במצוות ראייה. מכאן ועד הגדרתו כיהודי שלם במצבו הנוכחי, רחוקה הדרך וארוכה.

היו שביקשו להביא ראייה מגמרתנו, אשר בעל "נודע ביהודה" (צ"ח) מכנה אותה "כדמות ראייה". בסוגייתנו מסופר, שרבי אליעזר וחבריו התכנסו לתפילה בבית הכנסת ומשלא נמצא להם מניין, עמד רבי אליעזר ושחרר את עבדו הכנעני, אשר הפך בו במקום ליהודי, וצירפו למניין, והגמרא מקשה כיצד עשה כן, הרי אסור לשחרר עבדים. מדוע הגמרא לא תירצה שמדובר היה בעבד שחציו בן חורין, וממילא היה עליו לשחררו והוא לא עבר על כל איסור? אין זאת, אלא שמוכח מכאן, כי לו אכן היה עבד למחצה, לא היה כל צורך לשחררו, משום שהוא ראוי להצטרף למניין...

אך "נודע ביהודה" דוחה ראייה זו, שכן, אם אכן היה עליו לשחררו משום שהיה חציו עבד, לשם מה כתבה הגמרא את דבר המעשה, וכי מה חידוש יש בדבר, ודאי שעליו לעשות כן.

ראייה הפוכה, שגם היא אינה ראייה גמורה אלא "דמדומי ראייה" כלשון ה"פרי מגדים", מנסיים להביא אחרונים אחרים (עיין "פרי מגדים סימן קמ"ג א"א ס"ק א' דעת תורה סימן קמ"ג, ו"כלי חמדה" פרשת בהר סימן ו אות ב): אם חציו עבד מצטרף למניין, מדוע רבי אליעזר לא שחרר את עבדו למחצה, ובכך היה מפחית מחומרת איסור שחרור העבדים - אין זאת אלא שחציו עבד אינו ראוי להשלים מניין... [ועיין "כלי חמדה" שם, שדחה, כי גם בחציו עבד בטלה מצוות לעולם בהם תעבדו, וממילא, גם המשחרר חציו עבד עובר על האיסור במידה זהה].

להלכה יש מן הפוסקים המדייקים מלשונו של ה"שולחן ערוך" (שם), כי חציו עבד חציו בן חורין אינו מצטרף לתפילה, לקדיש ולקדושה, שכתב ה"שולחן ערוך" כי לתפילה יש צורך ב"עשרה זכרים בני חורין גדולים"; מאחר שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוגדר כ"בן חורין" שהרי חציו ממנו עבד, עולה מדבריו כי הוא אינו ראוי להצטרף למניין.

ברם, בעל "ישועות יעקב" (סימן נ"ה) טוען, כי כל האמור הוא לגבי תפילה, קדיש, קדושה וקריאת התורה (עיין "שולחן ערוך" או"ח סימן קמ"ג סעיף א'), אך חציו עבד וחציו בן חורין ראוי להצטרף לזימון בברכת המזון, שלגבי זימון ה"שולחן ערוך" שינה מלשונו וכתב (או"ח סימן קצ"ט סעיף ו) "ע...בכדים... אין מזמנין עליהן", והוא אינו כותב כבהלכות תפילה שבני חורין בלבד ראויים לזמן. משינוי הלשון שנקט בו ה"שולחן ערוך" עולה, כי רק מי שכל מהותו עבד, אינו מצטרף לזימון, אך חציו עבד וחציו בן חורין, מצטרף גם מצטרף.

ההבדל בין תפילה לזימון: מה טעם הדבר, שלזימון הוא מצטרף ולתפילה אינו מצטרף?

בעל ה"ישועות יעקב" כותב סברא נאה מאד לחלק בין המקרים.

בהלכות זימון אנו מוצאים, כי גם קטן יכול להצטרף לתשעה גדולים ("שולחן ערוך" או"ח סימן קצ"ט סעיף י') המבקשים לזמן ולומר "ברוך אלוקינו שאכלנו משלו", אף על פי שהזכרת שם ה' בזימון אינה אלא בעשרה, ואילו למניין של תפילה קטן אינו יכול להצטרף. במצאנו למדים, כי לזימון

אפשר לצרף כל מי שעתיד להיות חייב בדבר, ואף על פי שכעת הוא קטן, מאחר שבעתיד יהיה גדול ניתן לצרפו. אך במניין של תפילה יש צורך בעשרה גדולים כעת. מעתה, מאחר שחציו עבד חציו בן חורין עומד להשתחרר, שהרי חובה על רבו לשחררו, הרי הוא כקטן העומד לגדול, שלזימון בברכת המזון הוא מצטרף, אך לתפילה אינו מצטרף... [בבית מדרשנו העירו, כי יש לחלק בין חציו עבד לקטן. שכן, סיבת שחרורו של העבד נעוצה באדונו, החייב לשחררו מאחר שאינו יכול לישא לא שפחה ולא ישראלית. ברם, בקטן העומד לגדול, סיבת חיובו העתידי במצוות נעוץ בו, בגופו, מחמת היותו יהודי].

דף מז/ב טבל וחולין מעורבין זה בזה

פירוק שותפות, כיצד?

גמרתנו מביאה את דברי רבי הסובר, כי תבואה שגדלה בבעלות משותפת של יהודי ונכרי, הרי היא **תערובת** של טבל וחולין, משום שתבואת הישראל חייבת במעשר, ואילו תבואת הגוי פטורה ממעשר, ואף לאחר שיחלקו ביניהם השותפים את התבואה, לא יהא בכך כדי להועיל, שהרי הספק הוא למי היתה שייכת התבואה כאשר צמחה, ובחלוקה כעת אין כדי להכריע ספק זה.

בהגדרתה של תבואה מעורבת זו, נחלקו רש"י ובעלי התוספות. לדעת רש"י ("ד"ה "טבל") **כל גרגיר** וגרגיר של חיטה, נמצא בבעלות משותפת של השותפים. אולם, לדעת בעלי התוספות וראשונים אחרים, אין כוונת רבי שלכל אחד מן השותפים יש בעלות על כל חצי גרגיר, אלא, בכלל התבואה יש לכל אחד מהם מחצית שאינה ידועה ומבוררת, ולכל אחד בעלות מלאה על גרגירים מסויימים שלשותפו אין כל חלק בהם.

למחלוקת זו השלכה הלכתית לגבי אופן הפרשת התרומות והמעשרות מהתבואה המעורבת. שכן, לדעת בעלי התוספות הסוברים שישנם גרגירים השייכים לגוי בלבד וישנם כאלו השייכים ליהודי בלבד, ייצא איפוא, שיתכן שהגרגירים שיופרשו למעשר - הם גרגירי החולין שהיו שייכים לגוי, ואילו התבואה שעבורה מופרש המעשר - חייבת במעשר, כיוון שהיתה שייכת ליהודי, ונמצא שהמעשר והתבואה שעבורה מופרש המעשר, אינם בדרגת חיוב מעשר זהה, ובאופן זה המעשר אינו חל. לעומת זאת, לדעת רש"י שכל גרגיר וגרגיר חציו חייב במעשר וחציו פטור, המעשר, וכן התבואה שעבורה מופרש המעשר, לעולם זהים בדרגת חיובם.

פירוק שותפות, כיצד? מן התורה, חייב אדם להפריש תרומה מתבואה שגדלה בשדהו בלבד, ואילו הקונה תבואה מרעהו, מדאורייתא אינו חייב להפריש תרומה, אלא מדרבנן בלבד (בבא מציעא פח/א). והנה, הרמב"ם (הלכות מכירה פרק י"ג הלכה י"ב וכן, הלכות מעשר פרק ו' הלכה י') כותב, כי שותפים המפרקים את השותפות ביניהם, נחשבים כלקוחות האחד כלפי זולתו. שכן, מאחר שאין ידוע היכן שוכן חלקו של כל שותף, יתכן שכל אחד מהם לקח את חלקו של רעהו, ומשום כך בעת פירוק השותפות, כל אחד מהם מוכר את חלקו לשותפו.

על פי זה, עורר הגר"ח קנייבסקי שליט"א ("דרך אמונה" פרק א' מתרומות ב"שער הציון" ס"ק שני"א) שאלה מעניינת לגבי שותפים יהודים שחלקו ביניהם את תבואתם. לכאורה לדעת בעלי התוספות הם לא יוכלו להפריש תרומות ומעשרות מן התבואה עצמה, מאחר שלגבי התבואה שהיתה שייכת לשותף השני כל אחד מהם נחשב כלקוח, אם כן, תבואה זו **פטורה** ממעשרות מן התורה, ואילו התבואה שהיתה שלו מאז ומעולם, **חייבת** במעשר מן התורה, ונמצא שהפריש מעשר שאינו בדרגת חיוב שווה עם הפירות שנתעשרו. אולם, לדעת רש"י, אין כל מניעה להפריש מעשר מן התבואה, שהרי בכל גרגיר וגרגיר יש להם בעלות משותפת, וכאשר הוא נוטל לידיו תבואה כדי להפרישה למעשר, הריהי באותה דרגת חיוב של התבואה העומדת לפניו שהרי כל הגרגירים דינם שווה. על כן, כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, מן הראוי להפריש תרומות ומעשרות קודם החלוקה, שאז עדיין אינם נחשבים כלקוחות.

ה' ולגדול ולהתעלות. על כך היה מיצר... (אורחות חסידים).
דף נ/א והתני אברם חוזהא
אברם
כתב בעל סדר הדורות שצריך להגיה 'אבימי', על פי האמור במסכת נדה (ה/ב) שאבימי בא מחוזהא. **מה** הכריחו להגהה זו? ביאר המהר"צ חיות: הוקשה לו היאך נקרא אדם בשם שאין לקוראו, אחר שבברכות (סוף פ"ק) נאמר שאין לקרוא לאברהם אברם (עיי"ש עוד).
מאיך המהרש"ל ב"ים של שלמה" בשמות גיטין במסכתנו (פ"ד) כותב שיש ואדם הפך לקרוא אברהם על שם חמיו שמת, אלא שאביו בחיים ושמו אברהם גם כן, ועל כן הוא קורא לבנו "אברם".

לעילוי נשמת
הר"ר **בנימין וסלי** ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ז אב תשנ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף ברגר** ז"ל
ב"ר שלום צבי ז"ל נלב"ע כ"ג מנחם אב תשנ"ד
מחשובי מתפללי בית מדרשנו
תנצב"ה
הונצח ע"י רעייתו והמשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **שרה רבקה וסרצוג** ע"ה
ב"ר אהרן אליעזר ז"ל
נלב"ע כ"ג מנחם אב תשל"ב
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **אסתר גרין** ע"ה
ב"ר חיים פרלמוטר הכהן ז"ל
נלב"ע כ"ז מנחם אב תשמ"ח
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **משה גרין** הי"ו ומשפ' שיחיו - רעננה

לעילוי נשמת
סגן **יעקב משה שמואל בנימין בלום** ז"ל
ב"ר אליהו מנחם ומרים מלכה יבדלחט"א
נלב"ע כ"ד באב תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עשרות אלפי גמרות
מידפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המנוצחת
בעמוד הגמרא

הקדם והנצח

את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
תשרי - חשוון - כסלו

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: (שני) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

כי נר מצוה ותורה אור

מאורות הדף היומי

<p>Main Office: Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL tel: +972-3-5775333 Fax: +972-3-7601020 E-mail: meorot@meorot.co.il</p>	<p>משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת התם סופר 5) ת.ד. 471 בני-ברק טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il</p>
--	--

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700